

Ζωή Βαλάση
Συγγραφέας

«Το μέλλον των βιβλιοθηκών»
Τι μπορούν να προσφέρουν οι βιβλιοθήκες
Και τι πρέπει να περιμένουν οι πολίτες από αυτές.

Βιβλία στο ράφι

Ο τίτλος της εισήγησης μου «Βιβλία στο ράφι» δεν είναι ακριβώς η απάντηση στα ερωτήματα του υπέρτιτλου αυτής της στρογγυλής τράπεζας. Δεν είναι όμως και πολύ μακριά..... Για να απαντήσει κανείς στα ερωτήματα που θέτει ο υπέρτιτλος «Τι μπορούν να προσφέρουν οι βιβλιοθήκες και τι πρέπει να περιμένουν οι πολίτες από αυτές» θα πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να διερευνήσει το περιεχόμενο του κύριου όρου Βιβλιοθήκη: «Ο προσδιορισμός της έννοιας *βιβλιοθήκη*, θα μπορούσε από μόνος του να οδηγήσει στην περιγραφή των δυνατοτήτων και του ρόλου των βιβλιοθηκών όπως και των προσδοκιών και των απαιτήσεων της κοινωνίας από αυτές».

Κάποτε οι βιβλιοθήκες ήταν μαυσωλεία/ θησαυροφυλάκια της γνώσης, η κατοχή της γνώσης εξασφάλιζε την κατοχή της εξουσίας, η εξουσία τη δύναμη, η δύναμη τον πλούτο.

Οι Βιβλιοθήκες ήταν θεσμός της εξουσίας .

Ο πολλαπλασιασμός των βιβλίων ευνόησε τη διάδοση της σοφίας, την κυκλοφορία των ιδεών, άρα, την επιθυμία για έρευνα, κατά συνέπεια, την αμφισβήτηση της εξουσίας.

Ο πολλαπλασιασμός των βιβλίων ευνόησε τη εκδοτική καταξίωση της τέχνης:

Το ράφι εκτός από καθέδρα σοφών έγινε και πάλκο τροβαδούρων .

Οι Βιβλιοθήκες έγιναν θεσμός της κοινωνίας.

Χάρη στη λειτουργία της ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ, οι Βιβλιοθήκες είναι θεσμός ανατρεπτικός. Οι συλλογές τους δεν περιέχουν μόνο γνώση και ψυχαγωγία. Κυρίως διαμορφώνουν συνειδήσεις, επιλογές ζωής, πρότυπα συμπεριφοράς, αξίες.

Το βιβλίο ακολουθεί το **ρυθμό** αυτού που κατανοεί διαβάζοντας.

Το βιβλίο διαβάζεται με τα μάτια, αλλά και με τα χέρια , με την όσφρηση, με την ακοή.....

Το βιβλίο υπάρχει σε **τρεις διαστάσεις**.

Συνήθως σκύβεις πάνω του σαν για να το ακούσεις.

Το κρατάς στη παλάμη σου, το **ενσωματώνεις**.

Το βιβλίο προϋποθέτει ανάγνωση. Η ανάγνωση είναι σύνθετη και κοπιαστική διανοητική εργασία . Ικανότητα επίκτητη και χρονοβόρα.

Το βιβλίο είναι καρπός του μεγάλης προσήλωσης τόπου και χρόνου. Κι όπως ο καρπός για να ωριμάσει ή το δέντρο για να ψηλώσει, έτσι και τα βιβλία για να γραφτεί ή να διαβαστεί χρειάζεται το χρόνο του .

Μια Βιβλιοθήκη με τα ράφια της γεμάτα βιβλία είναι ένα σύμπαν με την αιωνιότητα διαιρεμένη σε τόμους.

Τα μέσα της τέχνης, της τεχνικής, της επιστήμης, του πολιτισμού γενικά, σε ορισμένες φάσεις της ανθρώπινης ιστορίας πλουτίζονται, εξελίσσονται, ορισμένα αντικαθίστανται, άλλα προστίθενται. Σημασία έχει ο πολιτισμός να παραμένει πολιτισμός, ο άνθρωπος να παραμένει άνθρωπος.

- δηλαδή ικανός να ωριμάζει ως προσωπικότητα –με τις νοητικές, ψυχικές και συναισθηματικές ικανότητές του να αναπτύσσονται αρμονικά
- να είναι δημιουργικός και ελεύθερος .

Όταν τα μέσα του πολιτισμού πολλαπλασιάζονται, θεωρούμε κατ' αρχήν ότι ο πολιτισμός κερδίζει, δηλαδή οι άνθρωποι κερδίζουν. Οι αλλαγές όμως δεν είναι πάντα πολιτισμός. Σε αντίθεση με τα μαθηματικά στην πραγματική ζωή συχνά η πρόσθεση σημαίνει αφαίρεση. Μοιάζει παιχνίδι λέξεων όμως οι λέξεις είναι πολύ σημαντικό εργαλείο. Από τις λέξεις αρχίζουν όλα.

Με τις λέξεις προετοιμάζονται οι απώλειες.

Οι ιταμές επιθέσεις βαφτίστηκαν: *προληπτικοί πόλεμοι*, οι μαζικές δολοφονίες αμάχων: *παράπλευρες απώλειες*. *Έξυπνες*, αντί καταστροφικές χαρακτηρίζονται οι βόμβες που βρίσκουν τους στόχους τους και *ανθρωπιστική βοήθεια*: η καλυμμένη στρατιωτική επέμβαση.

Το Υπουργείο Εργασίας έγινε Υπουργείο *Απασχόλησης* και οι εργαζόμενοι ονομάζονται *απασχολούμενοι*, ώστε να γίνει αποδεκτή η απώλεια των συνταξιοδοτικών τους δικαιωμάτων, *απασχολήσιμοι*, ώστε να γίνει αποδεκτή η απώλεια των ορίων ωραρίου τους.

Όπως λέει και ο Αίσωπος, με τις λέξεις συντελούνται τα πιο καλά και τα πιο άσχημα στον κόσμο.

Σε πολύ μικρότερη κλίμακα βέβαια, με τις λέξεις προετοιμάζεται και η μετεξέλιξη των βιβλιοθηκών, από Μουσεία, όπου θεραπεύονται οι μούσες και οι επιστήμες, σε Κέντρα Πληροφόρησης, Υπηρεσίες Διαχείρισης της γνώσης, Μηχανισμούς με εργαλεία και οργάνωσηΤο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας μετονομάστηκε σε Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης.

Αυτό από μόνο του δεν θα ήταν ανησυχητικό αν δεν συμβάδιζε με μια υποχώρηση των ανθρωπιστικών μαθημάτων ορισμένα από τα οποία καταργήθηκαν ή έγιναν προαιρετικά. Το βάρος τώρα είναι στην ικανότητα χειρισμού των Η/Υ με γνώσεις βιβλιοθηκονομίας.

Στα πρόσφατα βιβλιοθηκονομικά συνέδρια που έτυχε να παρακολουθήσω, διαπίστωσα ότι το όλο πνεύμα δίνει έμφαση στην τεχνολογία και περιθωριοποιεί τη θεωρία? θαυμάζει την πληροφορία και αγνοεί την γνώση? Επενδύει στην ταχύτητα της τεχνικής και καταδικάζει τη βραδύτητα της διανοητικής επεξεργασίας. Κατά τις σπουδές, ενώ τελειοποιείται η εκμάθηση των χρήσεων, μένει ισχνή η καλλιέργεια της γλώσσας, ελλιπής η γενική παιδεία.

Ο νέος τύπος αναγνώστη δεν είναι πια «αναγνώστης» αλλά «χρήστης».

Δεν αναγιγνώσκει αλλά περιηγείται, σερφάρει, σταχυολογεί.

Ο νέος τύπος βιβλιοθηκάρου (προτιμώ τον ιστορικό όρο) είναι στην ουσία «πληροφορικός»: ερευνά και οδηγεί το κοινό στην απόκτηση πληροφοριών, αλλά αναζητά την «Παναγία των Παρισίων» στο λήμμα Ουώλτ Ντίσνευ....

Σε ένα τέτοιο κλίμα, πολλά ζιζάνια ευδοκούν.

Ο χρόνος δεν επαρκεί και ο χώρος δεν προσφέρεται για να αναφερθώ σε όλα όσα εννοώ, αλλά δεν μπορώ να μην αναφέρω ορισμένα στοιχεία που ως συγγραφέας και διανοητής με κάνουν να αγωνιώ, (ελπίζοντας πάντα να διαψευστώ και να συλληφθώ σφάλουσα).

Ωθούμε με ζήλο τα παιδιά στην αναζήτηση πληροφοριών μέσω των υπολογιστών χωρίς να τα έχουμε εξοικειώσει με την **ανάγνωση βιβλίου**.

Η ανάγνωση είναι όχι μόνο αποκρυπτογράφηση των σημείων αλλά και αναγωγή σε έννοιες, είναι σύγκριση, συνειρμοί και ερμηνεία, ανάλυση, σύνθεση.

Προϋποθέτει άσκηση στην αυτοσυγκέντρωση και στη κριτική βία του κειμένου, αλλά και δημιουργική απόλαυση της τέχνης, προσχώρηση στην μυθοπλασία και πρόκληση στην υπέρβαση της καθημερινότητας, καθώς προτρέπει τον ρεμβασμό που είναι πηγή συλλογισμών και αυτογνωσίας.

Κατευθύνουμε με ενθουσιασμό τα παιδιά σε μια «σπηλιά Αλή Μπαμπά», όπου θα βρουν **πακτωλό πληροφοριών** αλλά δεν τα έχουμε εκπαιδεύσει πώς θα επιλέγουν τις πληροφορίες, πώς θα τις ελέγχουν και πώς θα τις επεξεργάζονται, ώστε αυτές να οδηγήσουν στην γνώση. (Κυρίως πώς δεν θα τις θεοποιούν...)

Η εξοικείωση με τα βιβλία της βιβλιοθήκης διδάσκει στους ανθρώπους ότι οι απόψεις είναι πολλές, όσες τουλάχιστον και τα άπειρα βιβλία που συγκροτούν τον οπτικό ορίζοντα, γι' αυτό τίποτα δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένο εκτός αν ελεγχθεί. Αντίθετα, τα νέα μέσα διαθέτουν ένα γόητρο αλάθητου, μια φενάκη που καλλιεργείται στην αντίληψη των άπειρων ή (και) νέων χάρη στην παντοδυναμία αυτών που εκμεταλλεύονται τα τεχνολογικά μέσα και τα εξιδανικεύουν.

Τον τελευταίο καιρό γίνονται συνεχώς ανακοινώσεις για **ψηφιοποίηση** των βιβλίων. Οι σκεπτόμενοι άνθρωποι έχουν πολλές επιφυλάξεις, τόσο ως προς θέμα του σεβασμού των δικαιωμάτων των δημιουργών, όσο και ως προς τη γενικότερη πολιτική επιλογών.

Ποια βιβλία θα ψηφιοποιηθούν ώστε να διατίθενται στο παγκόσμιο κοινό;

Ασφαλώς όχι όλα. Αλλά ποιος θα επιλέξει τα προνομιά; Ποιος θα κάνει τον λογοκριτή; Και ποιος και γιατί θα αναχθεί την λογοκρισία; Ποιος θα πάρει επάνω του την ευθύνη για την εξαφάνιση των έργων που θα χαθούν, όχι γιατί συμπληρώθηκε ο κύκλος της ζωής τους, αλλά γιατί κάποιες εξουσίες αποφάσισαν ότι θα πρέπει να αποκλείσουν;

Όταν οι σύγχρονες μέθοδοι μάρκετινγκ και κερδοσκοπίας είναι σε θέση να αναδείχνουν ως μπεστ-σέλερ βιβλία –σκουπίδια, απομακρύνοντας το κοινό από έργα μεγάλης πνοής και αξίας, ποια δονκιχωτική δύναμη θα αντισταθεί στην πυγμή της τεχνολογίας που θα κυριαρχεί στις Βιβλιοθήκες.

Η παγκόσμια αρένα των αναμετρήσεων είναι ορατή σε κάθε εκδήλωση της ζωής μας ώστε να μην έχουμε αυταπάτες, η σημερινή τεχνολογία είναι επικίνδυνη όχι φυσικά γιατί είναι κάτι καινούριο, αλλά γιατί επιδέχεται **κηδεμονία και χειραγώγηση** από κέντρα εξουσίας με τεράστια δύναμη και συνιστά έναν αντίπαλο σχεδόν ανίκητο από τους απλούς διανοητές.

Η παγκοσμιοποίηση προς την οποία φαίνεται να τείνει η διαμόρφωση των βιβλιοθηκών, με τον τεχνοκρατικό χαρακτήρα που αποκτά μακάρι να μην αποδειχθεί παγκοσμιοποίηση των οικονομικών επικυρίαρχων.

Εσείς, οι βιβλιοθηκάριοι που χειρίζεστε σήμερα τις αλλαγές, μην έχετε αυταπάτες. Μην αποδέχεστε άκριτα όλα αυτά που προβάλλονται ως απόλυτη αναγκαιότητα και μοναδική οδός περιβεβλημένη με την αίγλη της «προόδου» (και κυρίως με την προοπτική της χρηματοδότησης).

Ήδη οι άνθρωποι από **πολίτες** γίνονται **καταναλωτές**.

Τουλάχιστον, σήμερα, φροντίστε να φτιάξετε **αναγνώστες** έτσι ώστε αύριο να έχετε αναγνώστες έστω κι αν εξακολουθήσετε να τους ονομάζετε «χρήστες».

